Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (prvi senat)

z dne 4. julija 2024*

„Sistem predhodnega odločanja – Pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah – Direktiva (EU) 2016/343 – Pravica biti navzoč na sojenju – Možnost obdolženca, da se obravnav v postopku, ki poteka zoper njega, udeleži prek videokonference“

V zadevi C-760/22,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Sofiyski gradski sad (mestno sodišče v Sofiji, Bolgarija) z odločbo z dne 28. novembra 2022, ki je na Sodišče prispela 15. decembra 2022, v kazenskem postopku zoper

FP,

QV,

IN,

YL,

VD,

JF,

OL,

ob udeležbi

Sofiyska gradska prokuratura,

SODIŠČE (prvi senat),

v sestavi A. Arabadjiev, predsednik senata, L. Bay Larsen (poročevalec), podpredsednik Sodišča, T. von Danwitz, P. G. Xuereb, sodnika, in I. Ziemele, sodnica,

generalna pravobranilka: L. Medina,

sodni tajnik: A. Calot Escobar,

na podlagi pisnega postopka,

* Jezik postopka: bolgarščina.

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

– za FP H. Georgiev, advokat,

– za latvijsko vlado K. Pommere, agentka,

– za madžarsko vlado Zs. Biró-Tóth in M. Z. Fehér, agenta,

– za Evropsko komisijo L. Baumgart, M. Wasmeier in I. Zaloguin, agenti,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi 18. aprila 2024

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago člena 8(1) Direktive (EU) 2016/343 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 9. marca 2016 o krepitvi nekaterih vidikov domneve nedolžnosti in krepitvi pravice biti navzoč na sojenju v kazenskem postopku (UL 2016, L 65, str. 1).

2 Ta predlog je bil vložen v okviru kazenskega postopka zoper osebe FP, QV, IN, YL, VD, JF in OL zaradi sodelovanja v hudodelski združbi s ciljem obogatitve s storitvijo davčnih kaznivih dejanj.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 V uvodnih izjavah 9, 10, 33, 44 in 47 Direktive 2016/343 je navedeno:

„(9) Namen te direktive je okrepiti pravico do poštenega sojenja v kazenskem postopku z določitvijo skupnih minimalnih pravil glede nekaterih vidikov domneve nedolžnosti in pravice biti navzoč na sojenju.

(10) Z določitvijo skupnih minimalnih pravil o varstvu procesnih pravic osumljenih in obdolženih oseb je namen te direktive okrepiti zaupanje držav članic v kazenskopravne sisteme drugih držav članic in tako olajšati vzajemno priznavanje odločb v kazenskih zadevah. Takšna skupna minimalna pravila lahko prav tako odpravijo ovire za prosto gibanje državljanov na ozemlju držav članic.

[…]

(33) Pravica do poštenega sojenja je eno od osnovnih načel v demokratični družbi. Pravica osumljenih ali obdolženih oseb, da so navzoče na sojenju, temelji na navedeni pravici in bi morala biti zagotovljena po vsej [Evropski] [u]niji.

[…]

(44) Načelo učinkovitosti prava EU zahteva, da države članice uvedejo ustrezna in učinkovita pravna sredstva v primeru kršitve pravice, ki jo posameznikom podeljuje pravo Unije. Učinkovito pravno sredstvo, ki je na voljo v primeru kršitve pravic, določenih s to direktivo, bi moralo, kolikor je mogoče, učinkovati tako, da se osumljena ali obdolžena oseba vrne v položaj, v katerem bi bila, če do kršitve ne bi prišlo, z namenom varstva pravice do poštenega sojenja in pravic obrambe.

[…]

(47) Ta direktiva podpira temeljne pravice in načela, kot so priznani z Listino [Evropske unije o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: Listina)] ter [Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, podpisano 4. novembra 1950 v Rimu (v nadaljevanju: EKČP)], vključno s prepovedjo mučenja ter nečloveškega ali ponižujočega ravnanja, pravico do svobode in varnosti, spoštovanjem zasebnega in družinskega življenja, pravico do osebne celovitosti, otrokovimi pravicami, vključenostjo invalidov, pravico do učinkovitega pravnega sredstva in poštenega sojenja, domnevo nedolžnosti in pravicami obrambe. Upoštevati bi bilo treba zlasti člen 6 Pogodbe o Evropski uniji (PEU), v skladu s katerim Unija priznava pravice, svoboščine in načela iz Listine in v skladu s katerim temeljne pravice, kakor jih zagotavlja EKČP in kakor izhajajo iz ustavnega izročila, skupnega državam članicam, predstavljajo splošna načela prava Unije.“

4 Člen 1 te direktive, naslovljen „Predmet urejanja“, določa:

„Ta direktiva določa skupna minimalna pravila o:

(a) nekaterih vidikih domneve nedolžnosti v kazenskem postopku;

(b) pravici biti navzoč na sojenju v kazenskem postopku.“

5 Člen 8 navedene direktive, naslovljen „Pravica biti navzoč na sojenju“, v odstavkih od 1 do 3 določa:

„1. Države članice zagotovijo, da imajo osumljene in obdolžene osebe pravico biti navzoče na svojem sojenju.

2. Države članice lahko določijo, da lahko sojenje, na podlagi katerega se lahko izda odločba, s katero se ugotovi, ali je osumljena ali obdolžena oseba kriva ali nedolžna, poteka brez navzočnosti te osebe, če:

(a) je bila osumljena ali obdolžena oseba pravočasno obveščena o sojenju in o posledicah izostanka; ali

(b) osumljeno ali obdolženo osebo, ki je bila o sojenju obveščena, zastopa pooblaščeni odvetnik, ki ga je imenovala osumljena ali obdolžena oseba ali država.

3. Odločba, sprejeta v skladu z odstavkom 2, se lahko izvrši zoper zadevno osumljeno ali obdolženo osebo.“

Bolgarsko pravo

6 Člen 6a(2) Zakon za merkite i deystviyata po vreme na izvanrednoto polozhenie, obyaveno s reshenie na Narodnoto sabranie 13.03.2020 g. i za preodolyavane na posleditsite (zakon o ukrepih in ravnanjih v času izrednega stanja, razglašenega s sklepom narodne skupščine z dne 13. marca 2020, in o odpravljanju posledic), ki se je uporabljal do 31. maja 2022, je določal:

„V času izrednega stanja ali izrednih razmer zaradi epidemije in dva meseca po njihovi odpravi lahko javne obravnave, vključno s sejami komisije za varstvo konkurence in komisije za zaščito pred diskriminacijo, potekajo na daljavo, če je zagotovljena neposredna in virtualna udeležba strank na sojenju oziroma v postopku. O opravljenih sodnih obravnavah se sestavi zapisnik, ki se nemudoma objavi, posnetek sodne obravnave pa se hrani do izteka roka za popravek in dopolnitev zapisnika, razen če zakon o postopku ne določa drugače. Sodišče, komisija za varstvo konkurence oziroma komisija za zaščito pred diskriminacijo po potrebi obvesti stranke, če bo sodna obravnava potekala na daljavo.“

7 V skladu s členom 55(1) Nakazatelno protsesualen kodeks (zakonik o kazenskem postopku, v nadaljevanju: NPK) ima obdolžena oseba med drugim pravico sodelovati v kazenskem postopku.

8 Člen 269(1) NPK določa:

„V zadevah, v katerih se obdolženi osebi sodi za hudo kaznivo dejanje, je njena navzočnost na sojenju obvezna.“

9 Člen 115(2) NPK določa:

„Obdolžene osebe ne sme zaslišati pristojni sodnik oziroma ne sme biti zaslišana prek videokonference, razen če je v tujini in to ni ovira za ugotavljanje objektivne resnice.“

10 Člen 474(1) NPK določa:

„Pravosodni organ druge države lahko zaslišanje osebe, ki je priča ali izvedenec v kazenskem postopku in se nahaja v Republiki Bolgariji, pa tudi zaslišanje z udeležbo obdolžene osebe, opravi prek videokonference ali telefonske konference le, če to ni v nasprotju s temeljnimi načeli bolgarskega pravnega reda. Obdolženo osebo je mogoče zaslišati prek videokonference le z njenim soglasjem in po tem, ko so se sodelujoči bolgarski pravosodni organi in pravosodni organi druge države dogovorili o načinu izvedbe te videokonference.“

Spor o glavni stvari in vprašanje za predhodno odločanje

11 Spetsializirana prokuratura (specializirano državno tožilstvo, Bolgarija) je z vložitvijo obtožnega akta pred Spetsializiran nakazatelen sad (specializirano kazensko sodišče, Bolgarija) začelo kazenski pregon zoper sedem oseb, med katerimi je bil FP, ki so bile obtožene sodelovanja v hudodelski združbi, ustanovljeni s ciljem obogatitve in zaradi storitve davčnih kaznivih dejanj v smislu člena 255 Nakazatelen kodeks (bolgarski kazenski zakonik). V skladu s tem kazenskim zakonikom gre za hudo kaznivo dejanje.

12 FP je bil 12. oktobra 2021 pred Spetsializiran nakazatelen sad (specializirano kazensko sodišče) na prvi javni obravnavi v postopku, ki poteka zoper njega, navzoč prek videokonference. Izjavil je, da želi – če druge stranke v postopku temu ne nasprotujejo – v postopku sodelovati prek spleta, saj živi in dela v Združenem kraljestvu. Njegov odvetnik, ki je bil fizično navzoč v sodni dvorani, je

navedel, da je njegova stranka seznanjena z vsemi dokumenti v zadevi. Poleg tega je iz predloga za sprejetje predhodne odločbe razvidno, da bi bilo mogoče na obravnavi FP vsa nova gradiva posredovati v elektronski obliki, da bi jih ta lahko pravočasno pregledal, ter da bi bilo mogoče posvetovanja med zadnjenavedenim in njegovim odvetnikom organizirati zaupno prek ločene povezave.

13 Spetsializiran nakazatelen sad (specializirano kazensko sodišče) je na tej obravnavi na podlagi člena 6a(2) zakona, navedenega v točki 6 te sodbe, FP dovolilo, da v postopku sodeluje prek videokonference ob upoštevanju jamstev in pogojev, ki jih je navedeno sodišče določilo. FP se je tako naslednjih obravnav udeležil prek videokonference, z izjemo obravnave z dne 28. februarja 2022, na kateri je bil fizično navzoč.

14 FP je na obravnavi 13. junija 2022 izrazil željo, da bi v postopku še naprej sodeloval prek videokonference. Vendar je Spetsializiran nakazatelen sad (specializirano kazensko sodišče) podvomilo o tem, ali ta možnost v bolgarskem pravu še obstaja, saj se je člen 6a(2) navedenega zakona uporabljal le do 31. maja 2022. Poleg tega je navedeno sodišče navedlo, da NPK ne določa možnosti, da bi se obdolžene osebe sodnega postopka udeleževale prek videokonference, razen v nekaterih posebnih primerih, od katerih naj se nobeden ne bi nanašal na ta postopek. Navedeno sodišče je kljub temu poudarilo, da uporaba videokonference v bolgarski zakonodaji ni izrecno prepovedana.

15 Ker ne obstaja posebna pravna podlaga, je odvetnik FP predlagal, da bi se FP obravnave lahko udeležil na daljavo, pri čemer bi se štel za nenavzočega.

16 Spetsializiran nakazatelen sad (specializirano kazensko sodišče) temu predlogu ni ugodilo. Menilo je, da dejstvo, da se obdolženec šteje za nenavzočega ne ustreza temu, da je ta učinkovito sodeloval na sojenju. Čeprav obdolženec ni bil fizično prisoten v sodni dvorani, je namreč lahko videl in slišal, kaj se je tam dogajalo, podajal izjave in pojasnila, predlagal dokaze in podajal predloge.

17 Po zakonodajni spremembi, ki je začela veljati 27. julija 2022, je bilo Spetsializiran nakazatelen sad (specializirano kazensko sodišče) ukinjeno, pristojnost za obravnavo nekaterih kazenskih zadev, ki jih je zadnjenavedeno sodišče obravnavalo, med katerimi je zadeva iz postopka v glavni stvari, pa je bila od tega datuma prenesena na Sofiyski gradski sad (mestno sodišče v Sofiji, Bolgarija), ki je predložitveno sodišče.

18 Ker v nacionalnem pravu ni pravne podlage, ki bi izrecno dovoljevala uporabo videokonference, se predložitveno sodišče sprašuje, ali je možnost, ki je na voljo obdolženi osebi, da se obravnav v postopku, ki poteka zoper njo, udeleži z uporabo te tehnike, združljiva z Direktivo 2016/343, zlasti s členom 8(1) te direktive.

19 V teh okoliščinah je Sofiyski gradski sad (mestno sodišče v Sofiji) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali bi bila kršena obdolženčeva pravica do navzočnosti na sojenju v skladu s členom 8(1) v povezavi z uvodnima izjavama 33 in 44 [Direktive 2016/343], če se ta na svojo izrecno željo udeleži sodnih obravnav v kazenski zadevi prek spletne povezave, če ga zagovarja pooblaščeni odvetnik, ki je navzoč v sodni dvorani, in če mu ta povezava omogoča spremljanje poteka postopka, navajanje dokazov in seznanjanje z njimi, če ga je mogoče slišati brez tehničnih ovir in če mu je zagotovljena učinkovita in zaupna komunikacija z odvetnikom?“

Vprašanje za predhodno odločanje

20 Predložitveno sodišče z vprašanjem v bistvu sprašuje, ali je treba člen 8(1) Direktive 2016/343 razlagati tako, da nasprotuje temu, da se lahko obdolženec na svojo izrecno zahtevo obravnav v postopku, ki poteka zoper njega, udeleži prek videokonference.

21 Ta določba določa, da države članice zagotovijo, da imajo osumljene in obdolžene osebe pravico biti navzoče na sojenju, ki poteka zoper njih.

22 V zvezi s tem je treba spomniti, da Direktiva 2016/343 v skladu s svojo uvodno izjavo 47 podpira temeljne pravice in načela, kot so priznani z Listino in EKČP, vključno s pravico do poštenega sojenja, domnevo nedolžnosti in pravico do obrambe (sodba z dne 8. decembra 2022, HYA in drugi (Neobstoj možnosti zaslišanja obremenilnih prič), C-348/21, EU:C:2022:965, točka 39).

23 Namen te direktive je, kot je navedeno v njenih uvodnih izjavah 9 in 10, okrepiti pravico do poštenega sojenja v kazenskem postopku (sodba z dne 15. septembra 2022, HN (Sojenje obtožencu, ki je bil odstranjen z ozemlja), C-420/20, EU:C:2022:679, točka 53).

24 Kot je razvidno iz uvodne izjave 33 navedene direktive, pravica osumljenih ali obdolženih oseb, da so navzoče na sojenju, temelji na pravici do poštenega sojenja, ki je določena v členu 6 EKČP in ki ji, kot je navedeno v Pojasnilih k Listini, ustrezata člen 47, drugi in tretji odstavek, ter člen 48 Listine. Sodišče mora zato paziti, da se z razlago zadnjenavedenih določb, ki jo poda, zagotovi raven varstva, s katero ni kršena raven varstva, ki je zagotovljena s členom 6 EKČP, kot ga razlaga Evropsko sodišče za človekove pravice (sodba z dne 8. decembra 2022, HYA in drugi (Neobstoj možnosti zaslišanja obremenilnih prič), C-348/21, EU:C:2022:965, točka 40 in navedena sodna praksa).

25 Iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice pa je razvidno, da je navzočnost obdolžene osebe bistvena za pošteno sojenje, obveznost zagotoviti obdolženi osebi pravico do navzočnosti v sodni dvorani pa je v tem pogledu eden od bistvenih elementov člena 6 EKČP (sodba z dne 8. decembra 2022, HYA in drugi (Neobstoj možnosti zaslišanja obremenilnih prič), C-348/21, EU:C:2022:965, točka 41).

26 Sodišče je razsodilo tudi, da mora biti na podlagi pravice, določene v členu 8(1) Direktive 2016/343, obdolženi osebi omogočeno, da je osebno navzoča na obravnavah, ki potekajo v okviru sojenja zoper njo, ne da bi ta direktiva državam članicam nalagala obveznost za vse osumljene ali obdolžene osebe, da so na svojem sojenju navzoče (glej v tem smislu sodbi z dne 15. septembra 2022, HN (Sojenje obtožencu, ki je bil odstranjen z ozemlja), C-420/20, EU:C:2022:679, točka 40, in z dne 8. decembra 2022, HYA in drugi (Neobstoj možnosti zaslišanja obremenilnih prič), C-348/21, EU:C:2022:965, točki 34 in 36).

27 Vendar iz člena 1 te direktive izhaja, da je njen namen določitev skupnih minimalnih pravil o nekaterih vidikih domneve nedolžnosti v kazenskem postopku in pravice osumljenih ali obdolženih oseb, da so navzoče na sojenju v teh postopkih, ne pa izčrpna harmonizacija kazenskega postopka (glej v tem smislu sodbo z dne 15. septembra 2022, HN (Sojenje obtožencu, ki je bil odstranjen z ozemlja), C-420/20, EU:C:2022:679, točka 41).

28 Zato glede na omejen obseg harmonizacije, izvedene z navedeno direktivo, in okoliščino, da člen 8(1) te direktive ne ureja vprašanja, ali lahko države članice določijo, da se lahko obdolženec na svojo izrecno zahtevo kazenske obravnave zoper sebe udeleži prek videokonference, tako vprašanje spada na področje nacionalnega prava (glej po analogiji sodbo z dne 15. septembra 2022, HN (Sojenje obtožencu, ki je bil odstranjen z ozemlja), C-420/20, EU:C:2022:679, točka 42).

29 Ker člen 8(1) Direktive 2016/343 tega vprašanja ne ureja, ta določba ne more nasprotovati temu, da se obdolžencu, ki to izrecno zahteva, dovoli, da se obravnav v postopku, ki poteka zoper njega, udeleži prek videokonference.

30 Vendar – kot je generalna pravobranilka navedla v točki 64 sklepnih predlogov – kadar države članice obdolženi osebi dovolijo, da uveljavlja pravico biti navzoča na sojenju na daljavo, pravila, ki jih določijo, ne smejo ogroziti cilja Direktive 2016/343, na katerega je opozorjeno v točki 23 te sodbe, in sicer okrepiti pravico do poštenega sojenja v kazenskem postopku. Prav tako morajo ta pravila spoštovati temeljne pravice in načela, ki jih priznavata Listina in EKČP, vključno s pravico do poštenega sojenja, domnevo nedolžnosti in pravico do obrambe.

31 V zvezi s tem je Evropsko sodišče za človekove pravice razsodilo, da udeležba v postopku prek videokonference sama po sebi ni nezdružljiva s pojmom poštene in javne obravnave, vendar je treba zagotoviti, da lahko posameznik spremlja postopek, da ga je mogoče slišati brez tehničnih ovir ter da učinkovito in zaupno komunicira s svojim odvetnikom (ESČP, 2. november 2010, Sakhnovski proti Rusiji, CE:ECHR:2010:1102JUD002127203, točka 98).

32 Zato je treba na postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba člen 8(1) Direktive 2016/343 razlagati tako, da ne nasprotuje temu, da se lahko obdolženec na svojo izrecno zahtevo obravnav v postopku, ki poteka zoper njega, udeleži prek videokonference, pri čemer pa mora biti poleg tega zagotovljena pravica do poštenega sojenja.

Stroški

33 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (prvi senat) razsodilo:

Člen 8(1) Direktive (EU) 2016/343 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 9. marca 2016 o krepitvi nekaterih vidikov domneve nedolžnosti in krepitvi pravice biti navzoč na sojenju v kazenskem postopku je treba razlagati tako, da ne nasprotuje temu, da se lahko obdolženec na svojo izrecno zahtevo obravnav v postopku, ki poteka zoper njega, udeleži prek videokonference, pri čemer pa mora biti poleg tega zagotovljena pravica do poštenega sojenja.

Podpisi